

Wanneer werkt groepswerk echt?

Groepswerk is een van de krachtigste tools om tot echt leren te komen. Verschillende onderzoeken stellen vast dat leerlingen de onderwerpen die aan bod komen grondiger verwerken en dat ze bij het opbouwen van nieuwe kennis heel veel van elkaar leren, zowel op het vlak van het vakonderwerp als op het vlak van talige competenties, samenwerking en overleg. Toch zal niet elk groepswerk deze effecten bereiken en ook niet elke opdracht die je leerlingen samen laat uitvoeren, zal de garantie geven dat ze intensief samen aan de slag gaan. In dit artikel krijg je een overzicht van inzichten uit internationaal onderzoek om tot echt samenwerkend leren te komen. Ze kunnen een inspiratiebron zijn om de didactiek rond communicatie en informatie in je eigen lessen Nederlands te versterken, maar de bevindingen kunnen je ook inspireren om schoolbreed na te denken over groepsopdrachten. Dit kan een deel zijn van het talenbeleid of kan je inspireren om over vakken heen projecten uit te werken.

Gino Bombeke

Over de auteur

GINO BOMBEKE

startte in 2001 als leerkracht Nederlands en Engels. Hij gaf 14 jaar les in het secundair onderwijs. Op dit moment werkt hij als vakbegeleider Nederlands voor Katholiek Onderwijs Vlaanderen en als lector en stagebegeleider aan de Educatieve Master Nederlands van de faculteit Letteren (KU Leuven).

IN GROEP AAN EEN TAAK WERKEN

1

Belangrijk is dat de opdracht die leerlingen krijgen uitdagend is. De combinatie van een interessante vraag of een pittige uitdaging zet groepen aan het werk. Als de opdracht te makkelijk of te saai is, dan houden groepsleden zich al gauw met andere dingen bezig. Benadruk dat het om een stevige opdracht gaat, maar dat je erop vertrouwt dat leerlingen deze samen tot een goed einde kunnen brengen.

Voorbeeld:

De leerlingen werken in groepen van 4 rond het onderwerp 'radioactiviteit en kernenergie'. Elke groep krijgt een set van vier bronteksten en een (verschillend) opiniestuk uit de krant. De leerlingen bereiden een posterpresentatie voor waarin ze het opiniestuk kritisch bespreken (aanvullen of tegenspreken) op basis van de bronteksten. Omdat alle groepen werken met dezelfde vier bronteksten, kan het publiek (de medeleerlingen) tijdens de posterpresentaties verdiepende vragen stellen, aanvullingen doen of kritische kanttekeningen maken. Na de presentatie schrijft elk groepslid zijn reactie op het opiniestuk uit op basis van (a) de poster uit de groepsopdracht, (b) feedback en aanvullingen van medeleerlingen tijdens de presentatie en (c) één zelfgekozen aanvullende bron.

2

Laat de leerlingen naar een duidelijk doel of product toewerken. Het groepswerk moet een concreet product opleveren, bijvoorbeeld een concreet antwoord op drie vragen, een gemotiveerde keuze voor een specifieke toepassing, een uitgeschreven instructie, of een brochure met daarin de resultaten van een uitgevoerde proef. Duidelijke eindproducten geven richting aan het werk van de groepen en dagen de groepsleden ook uit om doelgericht en efficiënt met hun tijd om te gaan.

Voorbeeld:

Je werkt voor de jongerentelefoon en behandelt het geval van Kaat, een leerlinge uit het vijfde middelbaar. Haar leraar Engels nam haar gsm af omdat ze tijdens de les aan het sms'en was. Toen ze na de les haar toestel vroeg, antwoordde de leraar haar dat hij het – weliswaar uitgeschakeld – een week bij zich zal houden. Het hoofdargument was dat hij haar al verschillende keren verwittigd had. Kaat vraagt zich af of dit mag. Je belooft met je team te overleggen en haar een antwoord via e-mail te sturen.

3

Geef heldere instructies. Zorg dat leerlingen niet alleen duidelijk de criteria van het eindproduct kennen, maar licht ook het samenwerken toe. Deze instructie hoeft zeker niet uitgebreid en uitsluitend mondeling te gebeuren. Je kunt ook een taakfiche geven. Zeker bij groepen waar het klasmanagement hoger ligt, kan het zinvol zijn om de instructiefase zo kort mogelijk te houden (op papier of online).

Praktijktip: Bewaak de eerste 20 minuten van een nieuwe opdracht enkel of de leerlingen aan de slag zijn. Ga nog niet in op inhoudelijke vragen en bijsturing, maar ga enkel na of alle groepen echt met de opdracht beginnen. Een bijkomend voordeel is dat je leerlingen zo ook dwingt om na te denken en samen te proberen. Niet antwoorden op een vraag van leerlingen is soms krachtiger dan altijd onmiddellijk een antwoord voorzien.

4

Bewaak de timing van je groepswerk. Als groepen te veel tijd hebben voor de opdracht, gaat de efficiëntie naar beneden. Zorg er ook voor dat het groepswerk over een niet te lange tijdsperiode loopt, zo blijft de opdracht fris en bewaak je het verschil in werktempo tussen de groepen. Bij langere opdrachten kun je beter gerichte tussendeadlines geven waarop een specifiek deelaspect moet worden ingediend.

ALS GROEP AAN EEN TAAK WERKEN

Vaak geven we leerlingen een opdracht die ze samen moeten uitvoeren. Als leerlingen deze opdracht even goed alleen kunnen uitvoeren, dan heeft het samenwerken weinig meerwaarde. Deze inzichten zorgen ervoor dat leerlingen niet enkel in groep, maar vooral als groep leren.

1

Zorg ervoor dat leerlingen elkaar nodig hebben om het resultaat te bereiken. Geef elk groepslid bijvoorbeeld een andere bron of andere informatie, waardoor ze alle input moeten combineren om tot een resultaat te komen. Je kunt er ook voor kiezen om leerlingen in een eerste ronde expert te laten worden in een onderdeel, hen deze informatie vervolgens te laten delen met de anderen om ten slotte zo samen een antwoord op een specifieke vraag te formuleren. Door deze manier van werken, vermijd je ook dat één leerling al het werk doet en dat de anderen hierop liften.

2

Geef leerlingen een specifieke taak of een rol. Zeker in klassen waar groepswork niet vlot loopt, is het zinvol om elke leerling naast de inhoudelijke opdracht ook één concrete invalshoek te geven om tot goede samenwerking te komen. Probeer hierbij vooral om iedereen een inhoudelijke taak te geven. Rollen als *tijdbewaker* of *materiaalmeester* zullen snel uithollen of zorgen voor een onevenwicht in verantwoordelijkheid.

Voorbeeld:

Rol	Omschrijving
Verantwoordelijke	Heeft de inhoudelijke eindverantwoordelijkheid. Hij is de enige van de groep die vragen mag stellen aan de leraar.
Organisator	Verdeelt deelopdrachten concreet over de groepsleden en zorgt ervoor dat iedereen zich aan de verdeling houdt.
Doorgever	Schrijft op het einde van de les een kort verslag en rapporteert aan de leraar of de verslaggevers van andere groepen.

3

Verhoog de aanspreekbaarheid van alle leerlingen. Zorg ervoor dat leerlingen in staat zijn om over alle onderdelen van het groepswork te rapporteren en niet alleen over de delen die ze zelf onderzocht hebben. Laat leerlingen geregeld aan elkaar rapporteren of laat ze verder bouwen op informatie die een ander groepslid verzameld heeft. Zo verhoog je ook de interactie binnen de groep en heeft elke leerling een activiteit die echt bijdraagt tot het uitwerken van een eindresultaat.

4

Om samen tot een eindresultaat te komen, moeten de leden van een groep actief een discussie kunnen voeren. Hiervoor zijn verschillende deelvvaardigheden nodig: ze moeten actief luisteren, elkaar verduidelijkende vragen stellen, voortbouwen op eerdere stappen, voor- en tegenargumenten kunnen geven en een constructieve en oplossingsgerichte instelling hebben. Als je denkt aan een politiek debat of aan je laatste vakvergadering, dan is duidelijk dat dit geen evidente manier van overleggen is. Het is daarom belangrijk hier expliciet aandacht aan te besteden.

Voorbeeld:

Spreek gespreksregels af en oefen ze actief in. Je kunt leerlingen in een schema met twee kolommen laten formuleren welk gedrag ze tijdens deze opdracht bij elkaar wel en niet willen zien.

Jan T'Sas deed onderzoek naar de effectiviteit van exploratieve gesprekken. Dialoog tussen leerlingen verhoogt en komt tot een rijker resultaat wanneer leerlingen volgens deze 6 basisprincipes overleggen:

1. Elk groepslid mag eigen ideeën geven.
2. De groepsleden luisteren en respecteren elkaars idee.
3. Elk idee of elke mening wordt voorzien van argumenten.
4. De groepsleden vragen actief naar de mening van medeleerlingen.
5. De groep werkt naar een consensus toe.
6. De groepsleden stellen zich constructief op en gaan opbouwend om met de inbreng van medeleerlingen.

RANDVOORWAARDEN

1

Werk aan een veilig klasklimaat. Om groepswerk kans op slagen te geven is het belangrijk om te bewaken dat elke leerling zich veilig voelt om een bijdrage te leveren en zijn mening te geven.

2

Bespreek het proces en product van groepswerk. Leerkrachten doen er goed aan om achteraf niet alleen stil te staan bij het product van het groepswerk, maar ook bij het proces. Vraag actief naar hoe de groepen het werk organiseerden, welke moeilijkheden er opdoken en hoe de leerlingen die aangepakt hebben. Je kunt als leerkracht de conflictoplossing ondersteunen en suggesties aanreiken om verder aan de slag te gaan, maar modeling is nog krachtiger: leerlingen leren heel veel door te horen hoe andere groepen bepaalde taken en problemen aangepakt hebben.

Praktijktip: Waarderende feedback

Stel leerlingen aan het einde van een lessenreeks een vraag over het product, over hun individuele bijdrage en over de interactie tussen de groepsleden. Vanuit een waarderende aanpak is het belangrijk om leerlingen een sterktepunt van alle groepsleden te laten formuleren, samen met een aandachtspunt om de samenwerking tijdens een volgend lesuur te verfijnen. Je kunt ook gebruikmaken van ondersteuningsdocumenten als Blob Tree, de Communicatiemuur en het GROW-model.

3

Groepswerk vraagt actieve voorbereiding en een strakke organisatie. Zeker in groepen waar groepswerk nieuw is of moeilijk loopt, is het belangrijk om vooraf actief na te denken over hoe je de groepen indeelt, welke leerlingen je welke opdracht geeft en hoe je het lokaal klaarzet voor het eigenlijke lesbegin. Houd er ook rekening mee dat leerlingen niet zomaar klaar zijn om met om het even welke medeleerling om het even welke opdracht tot een goed einde te brengen. Ondersteun dit proces en ga groepswerk niet uit de weg als het minder vlot loopt.

Gevaren voor groepswerk

Onderzoek geeft aan dat dit de grootste hindernissen zijn die samenwerkend leren bedreigen:

1. Er is geen veilig klas- en werkklimaat.
2. Het samenwerken heeft geen meerwaarde ten opzichte van individueel werken.
3. De leerlingen besteden te veel tijd aan dingen die niets met de taak te maken hebben.
4. Leerlingen liften op het werk van medeleerlingen
5. De tijdsdruk is te groot of niet groot genoeg.

Wat als groepswerk niet werkt?

Het is mogelijk dat ondanks een goede voorbereiding en een sterk overwogen opdracht een groep leerlingen niet tot samenwerkend leren kwam. Hoewel de motivatie om in dezelfde groep dan opnieuw een groepswerk te organiseren misschien heel laag is, is dat net wat je moet doen. Probeer – bij voorkeur samen met een collega die in dezelfde klas komt – de vinger te leggen op het euvel. Waarom lukte het proces bij deze groep leerlingen niet?

Benoem dit naar de leerlingengroep en bepaal samen met hen waar ze bij de volgende opdracht op moeten letten. Het kan een goed idee zijn om bij groepen die dit nodig hebben een volgende keer meer feedback te geven op de werking en net iets meer begeleiding te bieden om nadien – liefst zo snel mogelijk – de autonomie van leerlingen weer te verhogen.